

A KÖLTŐ ÉS VILÁGA

Stephen Spender

Körülbelül harminc évvel ezelőtt, az amerikai és angol költők egy csoportja (szoros kapcsolatot tartva fenn a korabeli modern francia költőkkel) olyan légkörben találta magát, amelyben az akkori kritikusok egyáltalán nem értették meg őket. A kritikusok költői eszményképüket Tennysonban látták; Swinburne-t és Arthur Symmonst a francia dekadensek képviselőinek tekintették, akiknek fővezére Baudelaire volt. Ha Ezra Pound leveleit, T. E. Hulme kritikáit vagy az *Imagist Manifestot* és T. S. Eliotnak 1911 és 1926 közötti esszéit olvassuk, megfigyelhetjük, hogy ezek a fiatal alkotók elsősorban is az alapokat fektették le, melyekre később építhettek, és csak másodsorban védelmezték költészetüket. A tradicionális irodalmat újból fel kellett fedezniük és ápolniuk, hogy megóvják azoktól a „lassú észjárásúaktól”, akik szerint a tradicionális irodalom nem más, mint a múlt irodalmának visszhangja, megszokott formákba öltöztetve, s tagadása a korszerű élet nyújtotta kifejezési lehetőségeknek.

A korszerű költészetnek és kritikának ezt a korszakát joggal nevezhetjük a kreatív kritika korszakának. Az írók ekkor jobbára csak alkotómunkával foglalkoztak, de minden alkotás kritikai támadást is jelentett. Minthogy az alkotás kritika volt, a kritikának is alkotónak kellett lennie. Eliot *The Function of Criticism* című művében ezt írta: „A kritikusnak a tevékenysége akkor a legmagasztosabb és leghatékonyabb, amikor valamilyen képp egyesül, együtt él a művész munkájával, alkotásával.” Eliot ugyanakkor megvonta a bírálat jogát azoktól, akik nem költők. „Egykor szélsőséges volt álláspontom, azt tartottam, hogy csak azok a kritikusok érdemelnek figyelmet, akik művelik és jól művelik a művészetnek azt az ágát, amelyről írnak.”

FŐPAPOK ÉS TUDOMÁNYOS ANALISTÁK

Milyen óriási a különbség az akkori és a mai helyzet között! Akkor az írók és művészek a kritikában eszközt láttak, amely megvédi alkotói tevékenységük önállóságát. Ma viszont a kritika olyan hatalom lett, hogy a kritikus az irodalom főpapja és tudományos elemzője. A művészet szimbólumairól szónokol, és boncolgatja a művek felépítését. Odákat zeng a Nagy Tradíció mesterműveihez, példának veszi őket, és rokon vonásokat állapít meg az írókban. Kimutatja az alkotásban a tradicionálist és a kor-

szerűt. Aszerint értékeli az írói alkotást, mennyiben tradicionális és mennyiben korszerű.

A modern kritikusok szerint a tradicionális költők azok, akik bizonyos értelemben átültetik a múlt hagyományait a jelenbe. Allítólag tudományos módszerekkel boncolgatják a műveket és azt hangoztatják, hogy amit művelnek, az valódi tudomány. Ez a módszer oda vezet, hogy az, aki költeményt ír vagy regényeket termel, még az alkotás pillanatában is a kritikai rendszer állandó befolyása alatt áll. A kritikának ma már olyan nagy igényei vannak, hogy szinte azt hihetnénk: a költeménynek csakis az a feladata, hogy anyaggal lássa el a kritikust, és az olvasó csak akkor értheti meg az író alkotását, ha a kritikus mint radiológus, röntgensugarakkal átvilágítja a mű vázát és belső értékeit, és filmre rögzítve odaveti a mű élvezőjének.

A SZIMBOLIZMUS SZÓKÖTEGEI

Az írók, különösen a költők, elfogadták ezt a követelményt. Engedelmesen alkotják a szimbolikus képeket, a zavaros és bonyolult metaforákat, melyeket rajtuk kívül senki sem ért meg. Mi az oka annak, hogy a század elején fellépő akadémizmus elleni tiltakozás ma nem talált követőre? Alig akad valaki, aki nyíltan kétségbevonná az így létrejött művek értékét.

Véleményem szerint az egyik ok talán az, hogy mi még mindig azonosítjuk a mai kritikát a századeleji művészek tiltakozásával, akik hadat üzentek a megdöntött, idejétmúlt irodalomnak. A másik ok pedig talán az, hogy a mostani kritikusok működését jobban megbecsülik. A korszerű kritika arra készlet bennünket, hogy újból foglalkozunk a korszerű irodalom alapjaival. Az a veszély fenyeget ugyanis, hogy a műbírálat hatására a költészet, noha mindenekelőtt alkotás, a kritikus elveinek hordozója és megnyilatkozása lesz.

A korszerű kritika hatalmasan fejlődött az utóbbi időben; felkeltette figyelmünket az író és költő kinyomtatott művei és szavai iránt. Rámutatott a társadalom életéből és más művekből származó tradíció fejlődésére. A korszerű kritika szűk látókörének tudható be az a jelenség, hogy bizonyos írók, mint például dr. Leavis, semmibe veszik az élet szociális megnyilvánulásait, vagy egyszerűen a kritika által elmarasztható támadás tárgyának tekintik, amikor a szociális mozzanatok nem illeszthetők be a korszerű életet ábrázoló írásokba. „W. H. Auden költészete — írja dr. Leavis — untat és bőszt bennünket”, mert olyan kulturális viszonyokat mutat be, amelyek „újak és nem irányadó esetek”.

Ezen a téren azonban még tovább is mehetünk, ha a kritikában a dogmatizmus és a tudatos célzatosság keverékét alkalmazzuk, tehát a kritikából eltávolítjuk azokat az értékeket, melyek érthetetlenek azok számára, akik elzárkóznak a tradicionalizmustól, és bizonyos értelemben formalistákká válnak.

A költészet mai gyengesége nem abban rejlik, hogy a költők nem érdeklődnek a tradicionális irodalom iránt, hanem abban, hogy nem ismerik az irodalmon kívüli életet. A mai költők megelégszenek azzal, ha költeményeiket a letűnt idők jó költeményei mintájára és technikájával írják. A mai költészetből hiányzik az új, az igazán új, aminek mégis van bizonyos kapcsolat a tradicionális művészettel. Az új alatt én azt értem, hogy a költőnek ismernie kell a változásokat, ismernie kell a változó és megváltozott életet, s ezt a művész érzékenységgel viszi művébe. A tradíciónak a korszerűsítését azonban a kritikus nem érti.

A tradíciónak ilyen forradalmi módon való értelmezése teljesen újat teremtett, de a tradicionalizmus nem sikkadt el, továbbra is megmaradt.

és ihleti azokat a költőket és művészeket, akik a század elején éltek és akik kreatív kritikusok voltak. Ma viszont az a veszély fenyeget, hogy nem tulajdonítunk értéket annak, amit nem lehet megszokott módon elemezni, amit nem lehet rendezni, amire nem lehet szabályokat alkalmazni, mert közvetlenül az élettapasztalatokból született.

A mai kritikusok szerint el kell hanyagolni az újszerűt, amelyet nem lehet elemezni, és a teljesen individuális költészetet. Talán még nagyobb a hatása a reménytelenség modern érzésének is: annak a meggyőződésnek, hogy a mai élet végzetesen alkalmatlan a kultúra további kibontakozására, és hogy mindenki, aki mellőzi a kultúrát, melyet a kritikusok és az analitikusok alapoztak meg, az elárulja a kulturális hagyományokat. Mivel csakis az új felé haladhatunk, bírálnunk kell az ilyen műkritikát, és fontolóra kell vennünk állításának minden pontját.

Fáy Gábor fordítása